

КУЗІКОВА Світлана Борисівна,
*завідуюча кафедрою психології Сумського державного
педагогічного університету імені А.С.Макаренка,
доктор психологічних наук, професор*

РЕАЛІЗАЦІЯ КОНЦЕПЦІЇ СТАНОВЛЕННЯ СУБ'ЄКТА САМОРОЗВИТКУ В ПСИХОЛОГІЧНІЙ ПРАКТИЦІ

Посилення уваги до феномену саморозвитку пояснюється зростанням розуміння його визначальної ролі в життєдіяльності особистості на сучасному етапі розвитку суспільства. Саморозвиток як суб'єктна діяльність видається найбільш перспективним аспектом дослідження, особливо в період становлення особистості в юнацькому віці, оскільки дозволяє розглядати людину як автора і організатора власної життєдіяльності та власного розвитку. Нами проведено системне теоретико-емпіричне дослідження психологічних основ становлення суб'єкта саморозвитку в юнацькому віці, яке дозволяє викласти такі положення.

У сучасній психологічній науці більшість науковців розглядають людину як суб'єкта власної активності і власного перетворення, а процес розвитку переважно вважають саморозвитком (К.О.Абульханова-Славська, Л.І.Анциферова, М.Й.Боришевський, А.В.Брушлинський, Г.С.Костюк, С.Д.Максименко, А.Маслоу – самоактуалізація, С.Л.Рубінштейн – самодіяльність як творчість, В.Ф.Моргун – самодіяльність, але ширше, включаючи й самодеградацію). Усвідомлений і керований саморозвиток як функція самосвідомості особистості відбувається, зазвичай, у контексті значущої діяльності (передусім професійної) завдяки гармонійній взаємодії складових самосвідомості. Від так основними детермінантами саморозвитку як суб'єктної діяльності ми визначаємо зміну змістовної структури самосвідомості та трансформацію смислових утворень [2].

Змістовний аналіз феномену саморозвитку підтверджує уявлення про нього як про неоднозначний, багатоплановий процес особистісних змін, який виявляється в різних формах, вимірах, аспектах, має свою динаміку, мотиви, способи, суб'єктивні і об'єктивні результати, а також індивідуальні особливості та рівні організації. Це відображено в розробленій нами концептуальній моделі психологічного простору саморозвитку особистості [2; 3].

Розроблена нами концепція становлення суб'єкта саморозвитку дає можливість співвіднести виміри психологічного простору саморозвитку особистості з визначеними нами психологічними ресурсами особистісного саморозвитку, а саме: потреба в саморозвитку як його джерело і детермінант; умови, які забезпечують його успішність; механізми як засоби і умови його здійснення, а також із визначеними критеріями саморозвитку як усвідомленого і самокерованого процесу особистісних змін. Критеріями саморозвитку визначено: по-перше, актуалізованість психологічних ресурсів саморозвитку; по-друге, сформованість ставлення до саморозвитку як цінності – ціннісна орієнтація на саморозвиток, яка зовні виявляється в пізнавальній і творчій активності, самопоглибленні, самозбагаченні, автентичності; та по-третє – сформованість рефлексивної саморегуляції, яка зовні виявляється в життєздатності особистості, осмисленості життя, інтернальності тощо. Така можливість співвіднесення вимірів психологічного простору саморозвитку особистості з його ресурсами і критеріями дозволяє цілісно аналізувати (нами розроблені методичні підходи і засоби дослідження) та визначати шляхи активізації і оптимізації саморозвитку особистості як суб'єктної діяльності.

Важливим моментом у розробці концепції становлення суб'єкта саморозвитку було з'ясування соціально-психологічних чинників та закономірностей становлення суб'єкта саморозвитку в онтогенезі, утворених стійкими причинно-наслідковими зв'язками між зовнішніми та внутрішніми умовами. Напрями корекційно-розвивальної роботи в контексті концепції становлення суб'єкта саморозвитку ми вбачаємо в актуалізації психологічних ресурсів саморозвитку особистості, активізації його механізмів та урахуванні соціально-психологічних чинників та закономірностей становлення суб'єкта саморозвитку. Психологічний супровід саморозвитку особистості визначено як цілісну систему навчання засобам саморозвитку [1].

Особливу увагу в дослідженні приділено проблемі професіоналізму фахівців які будуть здійснювати психокорекційний вплив. В нашій роботі запропоновано систему підготовки студентів-психологів до психокорекційної діяльності, в основу якої покладено концепцію становлення суб'єкта саморозвитку. Експериментально перевірено ефективність технологій формування визначених нами параметрів моделі фахівця-професіонала – характеристик суб'єкта саморозвитку: 1) здатності до усвідомленого і керованого

саморозвитку, яка передбачає актуалізованість його психологічних ресурсів; 2) осмисленості власного життя і професійної діяльності; 3) сформованості професійно значущих характеристик, властивих суб'єкту саморозвитку, перш за все таких, як самоактивність та відповідальність (інтернальність). Дотримання визначених нами умов, принципів і впровадження технологій організації фахової підготовки у формі дослідницько- тренінгового навчання забезпечило перехід студентів-психологів від об'єктної до суб'єктної поведінки, тобто активізувало їх становлення як суб'єктів особистісного та професійного саморозвитку. Останнє сприятиме підвищенню ефективності професійної діяльності майбутніх психологів-практиків і, як результат, становленню особистості їх майбутніх клієнтів на різних вікових етапах розвитку як суб'єктів власної життєдіяльності і власного розвитку.

Література

1. Кузікова С.Б. Основи психокорекції [Текст] : навч. посіб. / С.Б. Кузікова. Рекомендовано МОНмолодьспорту України як навч. посіб. для студентів ВНЗ. – К.: Академвидав, 2012. – 320 с.
2. Кузікова С.Б. Психологічні основи становлення суб'єкта саморозвитку в юнацькому віці [Текст] : монографія / С.Б. Кузікова ; Сум. держ. пед. ун-т ім. А.С. Макаренка. – Суми : МакДен, 2012. – 410 с.
3. Кузікова С.Б. Психологічні основи становлення суб'єкта саморозвитку в юнацькому віці [Текст] : автореф. дис. ... д-ра психол. наук : 19.00.07 / Кузікова Світлана Борисівна ; Нац. акад. пед. наук України, Ін-т психології ім. Г.С. Костюка. – К., 2012. – 44 с.